

Riktlinjer för det redaktionella arbetet med digitaliseringen av filmarvet

Syftet med detta dokument

Ett av filmpolitikens sju mål är att ”bevara, använda och utveckla filmarvet”, vilket numera förutsätter att filmarvet är tillgängligt digitalt. Åtminstone 10 000 svenska filmer finns bevarade i analog form i Filminstitutets arkiv, som alla måste digitaliseras för att kunna tillgängliggöras för allmänheten. Av den anledningen har Filminstitutet en digitaliseringsverksamhet som kompletterar den digitalisering som görs av rättighetsinnehavare själva. Tågorningen för arbetet bestäms genom att Filminstitutet årligen väljer ett visst antal filmer för digitalisering. Digitaliseringen handlar således om att välja vissa filmer på bekostnad av andra, åtminstone kortsiktigt.

Det är viktigt att valet av filmer som digitaliseras av Svenska Filminstitutet sker så transparent som möjligt, inte minst med tanke på de stora summor allmänna medel som krävs för att möjliggöra digitaliseringen. Detta dokument beskriver de kriterier och den process som Filminstitutet har för att göra det årliga urvalet.

Dokumentet tar inte upp frågor som rör utgångsmaterial för skanning eller etiska överväganden vad gäller bearbetning av ljud och bild, och heller inte inbegriper hur arbetet utförs eller med vilka verktyg, eller hur det dokumenteras. För detta finns ett separat styrdokument.

Dnr SFI-2018-930-1

Version 3

Fastställd 2018-03-12

Beslutad av Mathias Rosengren, Avdelningschef Filmarvet

Vad är det som ska digitaliseras?

Definitionen av det svenska filmarvet i den övergripande arkivpolicyn *Riktlinjer för Filmarkivet vid Svenska Filminstitutet* är ”all film som erhållit produktionsstöd eller PRS från Svenska Filminstitutet, eller som visats på biograf i Sverige, eller som underställts granskning av Statens biografbyrå med avsikt på biografdistribution”. För digitalisering är även icke-biografvisad och därmed ej granskad film aktuell. Däremot är endast den svenskproducerade filmen aktuell, förutom i särskilda fall som anges nedan. Med svenskproducerad avses filmer där den största delen av finansieringen är svensk.

För samproduktioner med utländska produktionsbolag i majoritet och med ett eller flera svenska produktionsbolag i minoritet, ska Filminstitutet ta reda på om filmen i fråga är aktuell för digitalisering i ett av samproduktionsländerna. Om så är fallet ska filmen inte digitaliseras av Filminstitutet, men möjligheterna ska undersökas att få tillgång till material som möjliggör framtagandet av svensktextad, okrypterad digital visningskopia. Samproduktioner som inte är aktuella för digitalisering i ett annat av samproduktionsländerna kan ingå. Det kan då bli aktuellt att låna in analogt utgångsmaterial från annat arkiv, om adekvat material saknas hos Filminstitutet. Helt igenom utländska filmer kan vara aktuella för digitalisering i de fall dessa är unika, och original- och/eller bevarandematerial enbart finns i vårt arkiv och inte någon annanstans i världen, alternativt om de är av särskilt svenskt intresse (t ex inspelade i Sverige eller med svenska upphovsmakare).

Filmer som digitaliserats av t ex rättighetsinnehavare och som föreligger i DCP-format är inte aktuella för digitalisering av Filminstitutet. Däremot kan de vara aktuella för biografdistribution. Digitaliseringar gjorda av andra offentliga institutioner i Sverige, t ex Kungliga Biblioteket eller Sveriges Television, ska kontrolleras om de håller tillräcklig god kvalitet för biografvisning. Om så är fallet är filmen inte aktuell för digitalisering av Filminstitutet. Om kvaliteten dock inte motsvarar det analoga originalet kan filmen vara aktuell för digitalisering av Filminstitutet.

Aktuellt för digitalisering är även material som är i dåligt fysiskt skick, t ex nitratfilm, magnetiska ljudband eller videoband. Dessa kan digitaliseras utan att titeln är aktuell för tillgängliggörande. Digitaliseringen sker då i bevarandesyfte.

Kriterier för urvalet

För att undvika godtycklighet i valet av filmer för digitalisering finns ett antal kriterier baserade på Filminstitutets uppdrag och mål. Samtliga kriterier kan sällan uppfyllas av en enskild film, men det är viktigt att helheten visar på en god variation av filmer. Av den anledningen finns det olika kriterier för helheten respektive för val av enskilda titlar.

Kriterier för helheten

Filmtyp och genrer

De analoga filmerna aktuella för digitalisering är producerade från sent 1800-tal till tidigt 2000-tal. Under denna drygt 100 år långa period gick filmen igenom många olika epoker och tekniska evolutioner. Urvalet ska sträva efter att vara så brett som möjligt utifrån olika tidsepoker och filmtyper. Det innebär att en god fördelning inom olika genrer, längder och med inriktning mot olika målgrupper ska eftersträvas.

Filmer för barn och unga

I enlighet med regeringens riktlinjer ska särskilt fokus ligga på filmer för barn och ungdom. Detta säkerställs genom att det finns en reserverad kvot och arbetsgrupp för detta.

Breddad representation

Urvalet sker i enlighet med Filminstitutets övergripande plan för breddad representation. Den välkända svenska filmhistorien är i stor utsträckning vit och heteronormativ men andra perspektiv finns och behöver lyftas fram, bakom och framför kameran. Representation av olika samhällsgrupper i filmhistorien är dock inte alltid positiv så när till exempel olika etniciteter lyfts fram på ett fördomsfullt eller rasistiskt sätt kan det behövas kontextualisering vid tillgängliggörandet.

Kvinnliga upphovspersoner

Filmer med kvinnliga upphovspersoner skall prioriteras i urvalet. Kvinnor har genom historien haft svårt att få göra film, och de filmer som har blivit gjorda av kvinnor har inte alltid ansetts viktiga att restaurera. Med digitaliseringen finns en möjlighet att åstadkomma en mer rättvisande historieskrivning, och samtidigt göra denna filmhistoria känd och tillgänglig. Det hade såklart varit önskvärt att 50 procent av alla filmer som digitaliseras var regisserade av kvinnor, men då skulle tyvärr inte många filmer bli digitaliserade. Fram till 1960-talet var det årligen i Sverige aldrig fler än tre procent av filmerna som regisserades av kvinnor. Under 1950-talet regisserades enbart två långa spelfilmer av kvinnor. Därefter har andelen ökat men 1910-2015 är det i genomsnitt knappt tolv procent av alla långfilmer som har regisserats av kvinnor.

Rättighetsinnehavare

Ingen rättighetsinnehavare ska särbehandlas på bekostnad av någon annan. SF Studios är den stora rättighetsinnehavaren för svensk film. Förutom filmer de själva producerat har SF även förvärvat

rättigheter till många andra producenters filmer, exempelvis Europa Film och Tre Vänner. Av naturliga skäl kommer därför många filmer till vilka SF har rättigheterna att digitaliseras, vilket förutsätter ett nära samarbete mellan Filminstitutet och SF. Detta får dock inte ske på bekostnad av att andra rättighetsinnehavares önskemål inte tas i beaktning.

Kriterier för enskilda titlar

Angelägenhet för samtid och potential för spridning

Eftersom det innehållsliga urvalet primärt syftar till tillgängliggörande ska Filminstitutet vid val av film ta hänsyn till såväl filmens förväntade efterfrågan som dess angelägenhet för samtiden.

Filmer skapas och tas emot i en samtid och samtiden väljer och väljer bort utifrån det samhällsklimat som rådet för tillfället. En films angelägenhet, precis som värderingar, är inte evig utan föränderlig över tid. Vissa filmer står sig bra men med digitaliseringen finns också tillfälle att, nu och i framtiden, omvärdera filmhistorien och lyfta fram filmer och filmskapare som tidigare har ansetts irrelevanta men inte längre är det.

En film med stor efterfrågan från allmänhet och/eller bransch bör också prioriteras.

För filmer som efterfrågas av rättighetsinnehavare och är aktuella för utgivning och distribution, se avsnittet under *Önskemål från rättighetsinnehavare och distributörer*.

Utgångs- och referensmaterialets beskaffenhet

Innan en film väljs ska kontroll göras att Filminstitutet har tillgång till såväl utgångs- som referensmaterial. Saknas detta måste efterforskningar göras innan filmen är aktuell. Viss hänsyn i prioriteringsarbetet ska också tas till de filmer där utlåningsbart analogt visningsmaterial saknats, och som därför inte tidigare funnits tillgängliga utanför Filmhusets egna lokaler.

Tillgänglighet i nuläget

Filmer med god tillgänglighet (i korrekt version) för publiken, exempelvis på VOD, ska ges lägre prioritet än filmer som är svåra för allmänheten att få tillgång till.

Rättighetsläge

Innan filmer sätts på en årslista ska enkla efterforskningar göras för att klargöra rättighetsläget för filmen. För filmer med oklart rättighetsläge ska efterforskningar göras för att se om det går att fastställa rättighetsinnehavare. När det gäller filmer med identifierade rättighetsinnehavare vars underliggande rättigheter (primärt förlagor) löpt ut är dessa tills vidare inte aktuella för digitalisering, eftersom dessa är ”blockerade” så till vida att vare sig rättighetsinnehavare eller någon annan kan ge tillstånd till visning.

När det gäller s k föräldralösa verk är dessa aktuella för digitalisering, eftersom de kan tillgängliggöras via nätet enligt en inskränkning av upphovsrättslagen som infördes 2014. Däremot kräver dessa titlar mer detaljerad eftersökning, s k ”diligent search”.

Urvalsarbetet

Det årliga urvalet av filmer som ska digitaliseras bestäms formellt av avdelningschefen för Filmavdelningen i samråd med avdelningens enhetschefer. Avdelningschef och enhetscheferna är också ansvariga för arbetet i de nio arbetsgrupper som arbetar med olika kriterier och aspekter av urvalet. Ansvarig för dokumentation av urvalet och samordning av arbetet är enhetschefen för Tillgängligt filmavdelning.

En uppställning av arbetets olika aktiviteter under året finns i bilaga 2.

Kvoter för urvalet

Inga fasta kvantitativa kvoter finns för urvalet. Kvoter sätts årligen och tar hänsyn till vad som gjorts tidigare samt förutsättning i det tekniska arbetet. I beaktande ska även tas digitaliseringar gjorda av andra och hur det totala utbudet av högupplöst digital svensk film ser ut.

Kvoter och arbetsgrupper utifrån filmtitlar

1. Stumfilm
Såväl långa som korta filmer. Fiktion och dokumentär.
2. Långa fiktionsfilmer 1930-1959
3. Långa fiktionsfilmer 1960-1979
4. Långa fiktionsfilmer 1980-2010
5. Dokumentärfilm
Långa och korta filmer. Även journalfilmer och amatör/privatfilm ingår. Endast ljudfilmer.
6. Kortfilm
Fiktion, konstfilm och reklamfilm. Dokumentärer och film för barn och unga ingår i andra kvoter. Endast ljudfilmer
7. Barn- och ungdomsfilm
Såväl korta som långa filmer. Endast ljudfilmer.

Kvoter och arbetsgrupper utifrån material

8. Materialdigitalisering av bevarandeskäl.
9. DCP-framställning från digitala band eller filer.

Arbetsgrupper

Det årliga urvalet baseras på listor från arbetsgrupperna. Varje arbetsgrupp redogör för sitt urval och efter presentation och diskussion fastställs en årsplan preliminärt i juni och definitivt i december (se kalendern i bilaga 2). Beslut inom arbetsgruppen bör fattas i konsensus eller efter omröstning, går inte det får gruppens ansvarige chef lägga över beslutet på Filmavdelningens chefsgrupp.

Varje arbetsgrupp bör ha tre eller fem medlemmar för att vid behov kunna göra omröstningar. Gruppen bör även ta in extern kompetens i arbetet. Minst en gång per år har varje arbetsgrupp visningsdag och kan då i biograf se referenskopior från arkivet. Vid val av titlar ska primärt väljas

sådana som inte finns att tillgå på annat sätt (DVD, streamingtjänst eller annat). Medlemmar i arbetsgrupperna förväntas även se filmer relevanta för urvalet vid andra tillfällen, enskilt eller tillsammans.

Varje arbetsgrupp ska arbeta med två listor – en nettolista för det kommande året och en bruttolista utifrån vilken nettolistan tas fram. De titlar som föreslås av varje grupp för det årliga urvalet (nettolistan) ska vara kontrollerade utifrån materialtillgång (utgångs- och referensmaterial) och juridisk möjlighet till spridning (rättigheter). En god argumentation till urvalet utifrån kriterierna ska också göras. Ifall titlar faller bort ur det kommande årets lista av oförutsedd anledning, t ex materiella eller juridiska, ska reserver finnas. Samma krav på kontroll och argumentation gäller reserverna som de ordinarie titlarna. Gruppen ska även ange rekommenderad digitaliseringsnivå (se bilaga 1), om upphovspersoner bör närvara vid arbetet samt eventuell deadline.

Varje grupps arbete ska dokumenteras i ett gemensamt dokument efter gemensamma kriterier. Detta gäller såväl netto- som bruttolista.

Deltagande i arbetsgrupp

Medarbetare i arbetsgrupperna ska inneha särskilda kunskaper om svenska filmarvet som är viktiga för att urvalets kriterier ska kunna garanteras. Medverkan i rådet ska godkännas av ansvarig chef och förutsätter att medarbetarens ordinarie arbetsuppgifter är närliggande rådsarbetet så att detta kan ske inom ramen för befintlig tjänst och arbetstid.

Deltagande i arbetet innebär vissa obligatoriska arbetsuppgifter såsom närvaro på möten och visningsdagar. Varje arbetsgrupp har även funktioner som deltagarna förväntas dela mellan sig – teknikansvarig (gör enklare kontroller av Filminstitutets tillgång till referens- och utgångsmaterial), rättighetsansvarig (gör enklare bedömning av filmens rättighetsläge), dokumentationsansvarig (ser till att gruppens arbete dokumenteras enligt de standarder som finns) samt ansvarig för externa referenser (t ex ta in information från personer utanför Filminstitutet). Vem som ansvarar för vad inom varje arbetsgrupp bestäms av gruppens chefsrepresentant.

För vilka personer som ingår i arbetsgrupperna se bilaga 3.

Helgrupp

Samtliga som arbetar med urvalet träffas vid behov för att diskutera principiella frågor. Två gånger per år (juni och december) har hela gruppen urvalsmöten då varje arbetsgrupp presenterar sitt förslag till årligt urval. De olika arbetsgruppernas urval är inte öppna för alla att ifrågasätta, däremot ska ett samtal i helgrupp kunna nyansera argumentationen för urval av enstaka titlar eller helheten.

Externt råd

Filminstitutet har även ett konsulterande externt råd med företrädare för Kungliga Biblioteket, Institutionen för Mediestudier vid Stockholms Universitet, Svenska Filmkritikerförbundet, Sveriges Förenade Filmstudios, Film- & tv-producenterna, Oberoende Filmares Förbund och Sveriges Filmregissörer. Det externa rådet konsulteras en gång per år innan årsplan fastställs för synpunkter på övergripande nivå. Rådets roll är inte att exempelvis föreslå individuella titlar.

Önskemål från rättighetsinnehavare och distributörer

Urvalet av filmer är öppet för påverkan av externa parter som kan visa upp en plan för spridande av individuella titlar eller hela paket. För att en film ska bli föremål för digitalisering efter önskemål från rättighetsinnehavare ska denne redogöra för sina spridningsplaner.

Underlaget ska tas i beaktande av den arbetsgrupp eller de arbetsgrupper som ansvarar för den del av urvalet där titeln eller titlarna hör hemma. Titlar som kommer in till urvalet denna väg och där ansökan bedöms som trovärdig ska enbart avfärdas om titlarna anses bryta mot de uppställda kriterierna, tillgängliggörandet inte kan garanteras (se *Tillgängliggörande*) eller om tillfredsställande referens- och/eller bevarandematerial saknas. Önskemål tas emot två gånger per år (vår och höst).

Tillgängliggörande

De filmer som Filminstitutet digitaliserar ska göras tillgängliga för den svenska publiken. Tillgängligheten ska vara bestående och får inte begränsas till enskilda visningstillfällen eller kort publiceringstid. Detta kan ske på flera olika sätt:

1. Svensk biografdistribution
2. Forskning via Kungliga biblioteket
3. Gratis på Filminstitutets bibliotek
4. Fysisk utgivning (DVD/Bluray)
5. T-VOD/S-VOD
6. SVT Play/Öppet arkiv
7. Filmarkivet.se eller annan gratis strömningstjänst riktad mot allmänheten
8. Strömningstjänst riktad mot bibliotek, forskning eller skolor
9. Utställningsverksamhet

Även mer tidsbegränsade tillgängliggörande kan vara relevanta om det är av extraordinär art såsom exponering på betydande filmfestival eller Cinematek. Detta bör dock ske i kombination med något mer bestående.

En *grundnivå* för tillgängliggörandet av digitaliserade filmer är att de har svensk biografdistribution, finns tillgängliga för forskning via Kungliga Biblioteket samt kan ses i Filminstitutets bibliotek (exempel 1-3 ovan). Biografdistribution får inte försvåras av exempelvis oskäligt hög filmhyra eller komplicerat bokningsförfarande. Filmerna bör även finnas tillgängliga på VOD eller annan digital plattform.

Enstaka visningstillfällen eller begränsade visningsperioder är inte tillräckligt som skäl för att en film ska digitaliseras. Om inte tillgängligheten kan garanteras kan Filminstitutet välja att senarelägga digitalisering till dess att en högre nivå av tillgänglighet kan garanteras.

För att önskemål om digitalisering från rättighetsinnehavare ska kunna tillgodoses krävs att en högre nivå än grundnivå kan garanteras. Detta eftersom rättighetsinnehavaren på ett annat sätt en Filminstitutet kan bestämma över filmens exponering. I praktiken innebär det att punkt 1-3 samt en eller flera av punkterna 4-9 i listan ovan ska uppnås.

Digitalisering enligt önskemål från rättighetsinnehavare blir således både en möjlighet för Filminstitutet att garantera god tillgång till filmarvet för allmänheten som för rättighetsinnehavaren att kommersiellt exploatera sina filmer. Rättighetsinnehavaren måste även säkerställa att tillgängliggörande för allmänheten i Sverige sker över längre tid. Internationell försäljning eller exponering är också ett plus.

Avtal med rättighetsinnehavare

Filminstitutet ska aktivt verka för att rättighetsinnehavare, utgivare, tillhandahållare av VOD-tjänster och andra använder det digitala material som Filminstitutet har framställt. Avtal skrivs med rättighetsinnehavare inför den första digitalisering som görs av respektive rättighetsinnehavares filmer. I de fall avtal redan tecknats med rättighetsinnehavare, skickas årligen endast nya förteckningar för påskrift. Avtalen säkerställer att rättighetshavaren kan få tillgång till det digitala materialet och att det ska vara tillgängligt för visning

Filminstitutet ska aktivt verka för att DCP:er ska finnas tillgängliga i reguljär biografdistribution i Sverige, genom tredje parts distribution eller Filminstitutets distribution. Alla filmer ska också vara möjliga att boka för visningar utomlands, efter klarering med rättighetsinnehavare i det aktuella territoriet.

Bilaga 1 – Digitaliserings- nivåer

Inom ramen för Filminstitutets digitalisering av filmarvet finns följande fem nivåer:

Digital anpassning

I vissa fall har privata aktörer eller utländska arkiv redan digitaliserat och restaurerat svenska filmer, dock inte alltid i format som går att visa på biograf. Istället för att Filminstitutet ska göra om digitalisering och restaurering deponeras materialet till Filminstitutet och anpassas för biografvisning.

Digitalisering

Ibland är det långsiktiga bevarandet av analogt material hotat, till exempel om det är i dåligt skick. Även om filmen inte är aktuell för det redaktionella urvalet så skannas materialet och arkiveras så att man vid ett senare tillfälle kan göra en restaurering. Detta är aktuellt för exempelvis nitratfilm eller magnetiska ljudband.

Digital kopia

En enklare typ av arbete där det läggs mindre tid och resurser på att manuellt korrigera skador, smuts, ljudsynk och så vidare än nivåerna nedan. Det görs oftast för titlar där utgångsmaterialet är så dåligt att det inte går att göra ett bra resultat utan att lägga ner oproportionerligt mycket tid. Exempelvis aktuellt för filmer där utgångs- och referensmaterial är det samma.

Digital restaurering

Normalnivå. Processen är uppbyggd kring denna nivå som standard.

Full digital restaurering

Ett fåtal filmer som av olika anledningar prioriteras och får extra tid och resurser. Dessa titlar kan på grund av utgångsmaterialet kräva ett mer omfattande arbete.

Bilaga 2 – Årskalender

Preliminära urvalet

- Deadline externa önskemål 1 (april)
- Fastställande av kvoter (april)
- Listor från alla arbetsgrupper (maj)
- Presentation av urvalet i helgrupp (juni)
- Fastställande av preliminärt urval (juni)
- Feedback på externa önskemål 1 (juni)

Definitiva urvalet

- Kontroll av rättigheter och material (juni - oktober)
- Deadline externa önskemål 2 (november)
- Revideringar från arbetsgrupper (november)
- Möte externa konsultativa rådet (november/december)
- Helgruppsmöte om revideringar (december)
- Formellt fastställande av årslista (december)
- Feedback på externa önskemål 2 (december)

Bilaga 3 – Arbetsgrupper

Stumfilm

Jon Wengström (sammankallande), Clara Gustavsson, Magnus Rosborn

Långa fiktionsfilmer 1930-1959

Jon Wengström (sammankallande), Clara Gustavsson, Jan Göransson, Magnus Rosborn

Långa fiktionsfilmer 1960-1979

Lova Hagerfors (sammankallande), Jan Göransson, Kajsa Hedström, Jannike Åhlund

Långa fiktionsfilmer 1980-2010

Mathias Rosengren (sammankallande), Tora Berg, Kajsa Hedström, Petter Mattsson

Dokumentärfilm

Mats Skärstrand (sammankallande), Sara Ruster, Jannike Åhlund

Kortfilm

Mathias Rosengren (sammankallande), Kajsa Hedström, Stefan Ramstedt, Magnus Rosborn

Barn- och ungdomsfilm

Lova Hagerfors (sammankallande), Tora Berg, Anna Håkansson

Materialdigitalisering av bevarandeskäl

Mathias Rosengren (sammankallande), Jon Wengström, Lars Karlsson

DCP-framställning från digitala band eller filer

Mathias Rosengren (sammankallande), Lova Hagerfors, Lars Karlsson